

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ANJA OMAZIĆ

**NAGLASCI GLAGOLA U
HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU**

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ANJA OMAZIĆ

**NAGLASCI GLAGOLA U
HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU**

Završni rad

JMBAG: 0303042095, redovita studentica

Studijski smjer: preddiplomski studij

Hrvatskog jezika i književnosti i Latinskog jezika i rimske književnosti

Predmet: Naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Blaženka Martinović

Pula, rujan 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Anja Omazić, kandidatkinja za prvostupnicu Hrvatskoga jezika i književnosti i Latinskog jezika i rimske književnosti ovime izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli 11. rujna 2016.

Studentica

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Anja Omazić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Naglasci glagola koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 11. rujna 2016.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	6
METODOLOGIJA RADA	7
UVODNO O GLAGOLIMA	8
POMICANJE NAGLASAKA	15
ZANAGLASNE DUŽINE GLAGOLA	15
NEPROMJENLJIVI TIP	16
Prvi podtip: glagoli s uzlaznim tonom.....	17
Drugi podtip: glagoli sa silaznim tonom	18
PROMJENLJIVI TIP	19
Prvi podtip: glagoli s istoslogovnim preinakama naglasaka	19
Drugi podtip: glagoli s neistoslogovnim preinakama naglasaka.....	21
Naglasak glagola prve vrste	25
NAGLASAK GLAGOLA U PRAKSI	33
Pomicanje naglasaka	34
Dokidanje naglasnih preinaka.....	36
Hiperkorektnost	36
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA	40
SAŽETAK	41
ABSTRACT	42

UVOD

Naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika ima četiri naglaske: kratkouzlazni, kratkosilazni, dugouzlazni i dugosilazni te zanaglasnu dužinu. Temeljna je uloga naglaske isticanje jednoga sloga unutar naglasne cjeline. Neke riječi u hrvatskome jeziku nemaju naglasak pa se zovu nenaglasnice ili klitike i izgovaraju se zajedno s riječi koja im prethodi ili ju slijedi. Riječi koje se nalaze iza naglasnice zovu se zanaglasnice ili enklitike. One mogu biti glagolske, a čine ih nenaglašeni oblici pomoćnoga glagola *biti* i *htjeti*, zatim zamjeničke te u obliku čestice. Riječi koje se nalaze ispred naglašene zovu se prednaglasnice ili proklitike, a mogu biti prijedlozi, veznici i niječna čestica *ne*, koja se upotrebljava u negaciji glagola. Prednaglasnica može primiti naglasak na sebe ako se nađe ispred sloga na kojemu je silazni naglasak. Mjesto naglaske unutar naglasne jedinice u hrvatskom jeziku nije određeno, pa on može stajati na bilo kojem slogu osim na posljednjem (ondje može biti u razgovornome stilu). Važno je ukazati na nekoliko naglasnih pravila koja ima hrvatski jezik: *jedna riječ jest jedna naglasna cjelina i može imati samo jedan naglasak; na posljednjem slogu naglasak ne može stajati, ili nije preporučljiv; silazni naglasci mogu biti samo na početnom slogu (u razgovornom stilu i izvan početnoga sloga), a uzlazni mogu biti na svakom slogu, osim zadnjemu; jednosložne riječi imaju samo silazni naglasak; ispred naglašenih slogova nema dugih slogova; naglasci mogu stajati i na dugim i na kratkim slogovima.*¹ Navedena su pravila često dvojbeno u uporabi, posebice silazni naglasak izvan početnoga sloga te (ne)prenošenje uzlaznih i silaznih naglasaka, što često uočavamo upravo kod glagola u jezičnoj praksi. Takve su dvojbe i motivirale odabir teme te smo željeli detaljnije prikazati pravila smjene naglaske (mjesta, tona ili trajanja) u glagolskoj paradigmi.

¹ Raguz, Dragutin, *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997., 446.

METODOLOGIJA RADA

U naglascima glagola najviše je suvremenih previranja pa je upravo zato ova tema vrlo važna. U nastavku rada bit će izložena glagolska obilježja i vrste, a zatim naglasna tipologija glagola. Popis naglasnih tipova, podtipova i skupova jedinica zajedno s njihovim obilježjima temelj je rada. Prvo će biti naveden nepromjenljivi tip glagola, a zatim i promjenljivi. Glagoli prve vrste navedeni su posebno zbog svojih specifičnih naglasnih promjena, ali su smješteni unutar promjenljivog tipa. Nakon toga bit će navedene najčešće naglasne pogreške u glagola te donosimo kraće istraživanje u kojemu će biti istražene učestale pogreške. Istraživanje je trajalo od 1. do 15. rujna 2016. godine, a osluškivali smo izgovor glagola voditelja informativnog programa RTL televizije, Nove TV, HRT-a te voditelja i gostiju u studiju informativne emisije Hrvatska uživo na HRT-u. Cilj je takva istraživanja ukazati na najčešće medijske izgovorne pogreške u glagola s obzirom na to da je uloga medija danas toliko velika da se njihov govor smatra gotovo uzornim i ispravnim. Slušnom percepcijom uočena su odstupanja te su analizirana komparativnom metodom, uspoređena su s primjerima u normativnim priručnicima te se na primjeru stručne i znanstvene literature pokušavaju objasniti uzroci naglasnim odstupanjima, koja su uočena. Kao glavni izvor informacija uzeta je monografija *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* autora Stjepana Vukušića, Ivana Zoričića i Marije Grasselli-Vukušić, jer jedina i donosi suvremenu naglasnu tipologiju, zatim smo se oslanjali na gramatike: *Praktična hrvatska gramatika* autora Dragutina Raguža, *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* autora Stjepana Babića, Dalibora Brozovića, Ive Škarića i Stjepka Težaka te *Hrvatska gramatika* autora Eugenije Barić, Mije Lončarića, Dragice Malić, Slavka Pavešića, Mirka Petija, Vesne Zečević i Marije Znika. O naglascima su pisale i autorice Blaženka Martinović, Majda Čolak, Zrinka Jelaska, Helena Delaš, Mihaela Matešić, Zrinka Babić, Đurđa Škavić i dr. te smo se služili i njihovim člancima. *Naglasak glagola u najnovijim rječnicima hrvatskoga jezika* autorice Blaženke Martinović te *Izgovorna stvarnost glagola u hrvatskome standardnom jeziku* autorice Majde Čolak.

UVODNO O GLAGOLIMA

Glagoli su promjenljiva vrsta riječi kojima izričemo radnju (npr. *crveniti*), stanje (*crvenjeti se*) i zbivanje (*crvenjeti*). Mijenjanje glagola po licima naziva se sprezanje ili konjugacija. Kao i svaka promjenljiva vrsta i glagoli imaju temeljne gramatičke kategorije: vid (svršeni i nesvršeni), lice (prvo, drugo, treće), broj (jednina i množina), vrijeme (sadašnje, prošlo i buduće), stanje (aktivno, pasivno), prijelaznost (prijelazni, neprijelazni, povratni) i način (indikativ, imperativ, kondicional, optativ). Polazni je oblik glagola infinitiv koji može imati dva nastavka *-ti* i *-ći*. Glagolski oblici mogu biti jednostavni i složeni. Jednostavni se glagolski oblici tvore jednom riječju, a to su prezent, aorist, imperfekt i imperativ. Oni se tvore od glagolskih osnova, nastavaka i naglasnih obilježja. Nadalje, složeni glagolski oblici jesu pluskvamperfekt, perfekt, futur prvi i futur drugi te kondicional prvi i drugi, koji se tvore pomoću pomoćnih glagola *biti* i *htjeti*. Pluskvamperfekt, perfekt, futur drugi i kondicionali tvore se s pomoćnim glagolom *biti*, a futur prvi s pomoćnim glagolom *htjeti*.² Osim tih glagolskih vremena i načina važno je spomenuti i glagolske priloge sadašnji i prošli te glagolske pridjeve radni i trpni. Glagolski pridjev radni i pridjev trpni služe za tvorbu složenih glagolskih oblika. Perfekt se tvori od nenaglašenoga prezenta pomoćnog glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnog. Pluskvamperfekt se tvori od perfekta ili imperfekta pomoćnoga glagola *biti* i pridjeva radnog. Futur prvi tvori se od infinitiva i nenaglašenog prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*, a futur drugi tvori se od glagolskog pridjeva radnog glavnoga glagola i svršenoga prezenta pomoćnog glagola *biti*.

Glagolski je oblik određen alternacijom osnove, nastavkom i prozodijski.³ Primjerice glagol *držati* u prvom licu jednine aorista glasi *držah* i ima osnovu *drža-*, dok za prvo lice jednine prezenta glasi *držim* i ima osnovu *drž-*. Uglavnom svaki glagol ima dvije osnove, prezentsku i infinitivnu. Primjerice, u glagola *držati* infinitivna osnova je *drža-*, a prezentska *drž-*. Iz toga se može uočiti da se infinitivna osnova u većine glagola dobiva odbacivanjem infinitivnog nastavka, a od nje se tvore infinitiv, aorist, prilog prošli, pridjev trpni većine glagola, imperfekt nekih glagola i imperativ glagola prvog razreda pete vrste, poput glagola *kopaj*.⁴ Prezentska se osnova kod

² Raguž, Dragutin, nav. dj., 161.

³ Barić, E. i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., 234.

⁴ Isto.

većine glagola dobiva odbacivanjem nastavka u trećem licu množine prezenta, primjerice *drž-e*. Iznimka su glagoli drugog razreda pete vrste poput *vikati* kojima je osnova vidljiva u imperfektu, primjerice *vik-ah*, a vidljiva je i kao dio infinitivne osnove *vik-a-ti*.⁵ Od prezentske osnove tvore se prezent, prilog sadašnji, imperfekt većine glagola, imperativ većine glagola i pridjev trpni nekih glagola. Neke osnove mogu imati i više likova, kao primjerice u glagola *vući* koji u prezentu, imperfektu i pridjevu trpnom ima osnovu *vuč-*, a u trećem licu množine prezenta, priložima i pridjevu radnom dolazi osnova *vuk-*.⁶

Nadalje, sadašnje je glagolsko vrijeme prezent, buduća vremena su futur prvi i drugi, a glagolska vremena koja označavaju prošle radnje jesu imperfekt, aorist, perfekt i pluskvamperfekt. Glagoli koji označavaju radnju u procesu nazivaju se nesvršeni glagoli, dok se glagoli koji označavaju gotovu radnju nazivaju svršeni, a objedinjuje ih kategorija vida. Imperfekt se tvori od nesvršenih glagola, a aorist od svršenih (rjeđe nesvršenih). Ovdje treba ukazati i na pojmove imperfektivizacija i perfektivizacija. Prvi je postupak u kojemu od svršenih glagola nastaju nesvršeni kao primjerice *prepisati* - *prepisivati*, dok je drugi postupak u kojemu od nesvršenih glagola nastaju svršeni poput *gledati* – *pogledati*.

Govoreći o glagolskim vrstama u radu će se dalje navesti prikaz glagolskih vrsta kako je to učinjeno u dvije hrvatske gramatike: *Akademijina gramatika* S. Babića i skupine autora te *Hrvatska gramatika* E. Barić i skupine autora. U hrvatskom jeziku glagoli se dijele na pravilne i nepravilne. Pravilni glagoli imaju šest vrsta. Pripadnost glagola nekoj vrsti određuje se prema zajedničkim osobinama, a to su jednak infinitivni završetak i način tvorbe prezenta.

Prvoj vrsti pripadaju glagoli na *-sti* i *-ći*, neprefigirani glagoli koji u infinitivu imaju dva sloga i prefigirani glagoli s vezanim osnovama, odnosno onima koje ne dolaze samostalno već samo u prefiksima glagola. Ta vrsta zove se još i korijenska radi toga što njihove osnove imaju samo jedan slog kada im se odbije infinitivni nastavak.⁷ Glagoli prve vrste podijeljeni su u sedam razreda. Prema Akademijinoj

⁵ Isto.

⁶ Isto, 234.

⁷ Babić, S. i dr., *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2007., 513.

gramatici u prvi razred idu glagoli koji u infinitivu završavaju na otvornik i imaju nastavke *-sti* ili *-nijeti*. Infinitivna osnova glagola na *-nijeti* dobiva se po općem pravilu, dok joj prezentska kao i obje osnove svih ostalih glagola završava na *t, d, s, z*. Nekima, čija osnova završava na *t* i *d* u prezentu proširena je i s *-n*, primjerice u glagola *pasti – padnem*. Svi glagoli te skupine prezent tvore pomoću nastavaka *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*. Dalje su izloženi glagoli koji su ili zastarjeli ili rjeđe u uporabi. U Hrvatskoj gramatici prvi razred obuhvaća glagole čija su infinitivna i prezentska osnova jednake te također završavaju na *t* i *d*, a navodi se i da alternanta osnove u pridjevu radnom nema završni korijenski suglasnik.⁸ Nadalje, navedeno je nekoliko uzoraka sprezanja, a kasnije navodi i naglasne tipove ovoga razreda i općenito prve vrste. Kao naglasne uzorke navodi glagole *plèsti, râsti, jèsti i krâsti*. Prema Akademijinoj gramatici u drugi razred idu glagoli koji završavaju na zatvornik i nastavak *-sti*, odnosno glagoli čija osnova najčešće završava na *p* ili *b*, a prezent tvore nastavcima *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*. Navode se i zastarjeli glagoli iz te skupine te neke s dvostrukim oblicima. U Hrvatskoj gramatici drugom razredu pripadaju glagoli čija su prezentska i infinitivna osnova iste, a završavaju na *s* i *z*. Infinitiv im završava na *-sti*. Kao naglasni tipovi ovog razreda navedeni su glagoli popu *grìsti – grízēm, dòvesti – dovèdēm, plèsti – plètēm* i dr. Akademijina gramatika u treći razred svrstava glagole koji završavaju na *-ći*, a osnove im završavaju na *k, g, d, đ*. Neke se u tvorbi prezenta proširuju s *n*. Prezentski su nastavci za sve *-em, -eš, -e, -emo, -ete, u*, a *k* i *g* ispred prelaze u *č* i *ž*. U Hrvatskoj gramatici navedeno je kako glagoli trećeg razreda imaju jednake prezentske i infinitivne osnove, završavaju na *p* i *b*, dok im je infinitiv na *-sti* pa se može zaključiti da je njezin treći razred jednak drugom razredu u Akademijinoj. Naglasni tipovi ove skupine jesu, kako se navodi, glagoli poput *grèpsti – grèbēm, plèsti – plètēm*... Četvrti razred u Akademijinoj gramatici obuhvaća glagole koji ispred—*eti, -ljeti, -ti* imaju glas *r* sa zatvornikom ispred. Infinitivna osnova tvori se prema općem pravilu, a prezentska odbacivanjem nastavaka i dodavanjem *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*. Taj razred u Hrvatskoj gramatici jednak je trećem razredu u Akademijinoj gramatici, a naglasni tipovi te skupine jesu glagoli poput *tèći – tèčēm, sjèći – sijéčēm*. Petom razredu, prema Akademijinoj gramatici pripadaju glagoli koji završavaju na *-uti, -eti* i *-jeti*, a iznimka su oni sa završetkom na *-nuti*. Hrvatska gramatika navodi da prezentska osnova tih glagola

⁸ Barić, E., nav. dj., 248.

završava na *n* i *m*, a infinitivna na *u* i *e*. Zatim kao naglasni tip navodi glagole poput *klēti* – *kùnēm*, *òtēti* – *òtmēm*, *pòčēti* – *pòčnēm*... Šestom razredu, prema Akademijinoj gramatici, pripadaju dvosložni neprefigirani glagoli koji završavaju na *-iti* i njihove složenice. Infinitivna se osnova tvori prema općem pravilu, a prezentska dodavanjem glasa *-j* na osnovni slog. Nastavci za prezent su: *-em*, *-eš*, *-e*, *-emo*, *-ete*, *-u*. Hrvatska gramatika pak navodi da glagoli toga razreda u prezentskoj osnovi imaju korijenske morfeme na *r* i *lj*, a u infinitivnoj na *rije* i *re*. Navodi i da u aoristu neki glagoli mogu imati dvostruke naglasne oblike poput *klàti* – *klà* – *klâ*, dok u pridjevu radnom složeni oblici imaju kratkosilazni naglasak čelnog tipa popu *ùmrō* – *ùmrla*. U sedmi razred prema Akademijinoj gramatici pripadaju glagoli koji neprefigirani imaju dva sloga i završavaju na *-ati*, dok im se tvorba prezenta i prezentske osnove razlikuju. Zatim navodi glagole poput *dàti*, *tkàti*, *znàti*, *spàti*, *bràti*... Sedmom razredu Hrvatska gramatika pribraja glagole kojima su infinitivna i prezentska osnova jednake, a završavaju na *i*, *u*, *je/i*. Navodi i kako drugo i treće lice jednine aorista imaju čelni naglasak poput *pòpī*, većina složenih glagola na jednosložnom predmetku u prezentu ima kratkosilazni naglasak poput *razbijem*, glagoli složeni od čuti prema pravilu o prenošenju naglasaka uvijek imaju kratkouzlazni naglasak, složeni oblici pridjeva radnog imaju kratkouzlazni, dok složeni glagoli u pridjevu trpnom imaju kratkosilazni naglasak.⁹

Obje gramatike **drugu glagolsku vrstu** opisuju kao onu sa završetkom na *-nuti*, a prezent tvore nastavcima *-em*, *-eš*, *-e*, *-emo*, *-ete*, *-u*. U Hrvatskoj gramatici navedeni su i naglasni tipovi te vrste: *dìgnuti* – *dìgnēm*, *vènuti* – *vènēm*, *víknuti* – *víknēm*.

Akademijina gramatika u **treću vrstu** svrstava glagole koji završavaju na *-jeti*, *-ljeti*, *-njeti* i tvore prezent od prezentskih osnova po općim pravilima s nastavcima *-im*, *-iš*, *-i*, *-imo*, *-ite*, *-e*, poput glagola *vidjeti* – *vidim*. U Hrvatskoj gramatici treća se vrsta dijeli na dva razreda. Prvom pripadaju glagoli na *-eti* s morfemom *je*, glagoli s osnovom na *lje*, *nje*, *re*, dok se u prezentskoj osnovi javlja alternacija *lj/l*, *nj/n*. Drugom razredu pripadaju glagoli s morfemom *a* kojima osnova završava na *č*, *ž*, *j* i skupovima *št*, *žd*. U prezentu imaju nastavke s alomorfom *-i* poput glagola *držati* – *držim*. Naglasni tipovi te skupine su ovi: *žèljeti* – *žèlīm*, *vìdjeti* – *vìdīm*, *vrèti* – *vrīm*, *čúčati* – *čúčīm*.

⁹ Isto, 255.

Četvrtoj vrsti prema Akademijinoj gramatici pripadaju glagoli koji završavaju na *-iti*, a prezent tvore prema općim pravilima s nastavcima *-im, iš, -i, -imo, -ite, -e*, i u Hrvatskoj je gramatici jednako, osim što navodi naglasne tipove skupine, a to su *vòziti – vòzīm, ljúbiti – ljúbīm, bròjiti – bròjīm, tumáčiti – tùmāčīm, žúriti – žúrim*.

Peta vrsta u obje gramatike dijeli se na razrede. Akademijina gramatika ima četiri razreda, a svi glagoli završavaju na *-ati*. U prvi se ubrajaju glagoli koji ispred imaju neki od glasova *č, j, š, ž, št, žd*, a prezentski su im nastavci *-im, -iš, -i, -imo, -ite, -e*, primjerice *klečati*. Drugom razredu pripadaju glagoli s prezentskim nastavcima *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*, primjerice *dajem*. Trećem razredu pripadaju glagoli koji imaju nastavke *-jem, -ješ, -je, -jemo, -jete, -ju*, ali se taj glas *j* mijenja jotacijom pa nastaju oblici poput *klešem, vežem, krećem...* Četvrtom razredu pripadaju glagoli s prezentskim nastavcima *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju* poput *pitam*. U Hrvatskoj gramatici petoj vrsti također pripada četiri razreda i svi završavaju na *-ati*, ali izdvaja glagole s morfemom *i* u prezentu. U Akademijinoj gramatici prvom razredu pete vrste pripadaju glagoli koji ispred nastavka *-ati* imaju neki od glasova *č, j, š, ž, št, žd*, a prezent im se tvori nastavcima *-im, -iš, -i, -imo, -ite, -e*. U Hrvatskoj gramatici razredu pripadaju glagoli s prezentskim nastavcima *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju*, a pripadaju mu i glagoli na *-ijevati* koji su nastali sufiksom *-va* kao *polijevati*, izvedenice glagola *tkati* poput *otkivati* i oni nastali od glagola šeste vrste poput *darivati*.¹⁰ Kao naglasne tipove razreda navodi glagole *pítati – pîtām, spašávati – spàšavām, ígrati – ìgrām, zaígrati – zàigrām, jàčati – jàčām, komàdati – komàdām, kùhati – kùhām i zàkuhati – zàkuhām*. Drugom razredu prema Akademijinoj gramatici pripadaju glagoli na *-ati* koji prezent tvore nastavcima *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*. Hrvatska gramatika u drugi razred smješta glagole s prezentskim nastavcima *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u* i s jotiranom osnovom u prilogu sadašnjem, imperativu i prezentu, poput *lagati – lažem*. Naglasni tipovi toga razreda su: *písati – pîšēm, mètati – mēćēm*. Trećem razredu prema Akademijinoj gramatici, dakle, pripadaju glagoli na *-ati* koji prezent tvore nastavcima *-jem, -ješ, -je, -jemo, -jete, -ju* pri čemu se glas *j* javlja u jotiranim oblicima, a Hrvatska gramatika ima dvije skupine unutar toga razreda. Obje imaju morfem *-e*, no u prvoj je isti morfem u objema osnovama, primjerice *derati – derem*. Drugu čine glagoli kojima korijenski alomorf u infinitivnoj osnovi ima dva suglasnika, a u prezentskoj je proširena samoglasnikom među njima, primjerice *pràti – pèrēm*. Kao

¹⁰ Isto, 269.

naglasni tip toga razreda navodi glagol. *mětati* – *měčēm*. Prema Akademijinoj gramatici četvrtom razredu pripadaju glagoli na *-ati* čiji se prezent tvori nastavcima *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju*, poput glagola *pítati* – *pítam*. Hrvatska gramatika navodi da tom razredu pripadaju glagoli s infinitivom na *-jati* i *-vati*, a prezentska osnova nema sufiksa već nastavci počinju s *-j*, kao primjerice *sijati*. Naglasni tipovi toga razreda su: *kljùvati* – *kljùjēm*, *grījati* – *grījēm* i *smijati se* – *smijēm se*.

U posljednju **šestu vrstu** Akademijina gramatika uvrštava glagole koji završavaju na *-ovati, -evati, -ivati*, a prezentsku osnovu tvore odbacivanjem *-ati* i zamjenjivanjem *-ov, -ev, -iv* sa *-uj*, na tu se osnovu zatim dodaju se nastavci *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*. Hrvatska gramatika šestoj vrsti pripisuje također glagole čiji infinitiv završava na *o/e/i* + *-vati*, a prezentska na *-jem, -ješ, -je, -jemo, -jete, ju* s morfemom *-u*, poput *darovati* – *darujem*. Kao naglasne tipove toga razreda navodi *kòvati* – *kùjēm*, *vjèrovati* – *vjèrujēm*.

Posebnu skupinu čine nepravilni i modalni glagoli. Nepravilni su oni glagoli koji oblike tvore pomoću različitih, odnosno supletivnih osnova. To su glagoli *bīti* – *jèsam* i *būdēm*, *htjēti* – *hòću*, *īci* i *īci* – *īdēm*, *spāti* – *spīm*. Još neki glagoli poput *slāti* – *šālēm* pripadaju ovoj skupini, ali se oni ipak, zbog određenih obilježja mogu pridodati kojoj vrsti. Takvi glagoli uglavnom imaju više osnova, pa valja to pokazati na primjeru glagola *bīti* – *jèsam* i *būdēm* koji ima četiri osnove. Osnova *bi-* dolazi u aoristu i imperfektu, pa su to oblici poput *bīh, bījāh*. U prezentu ima osnovu *jes-* za nesvršene naglasne oblike, primjerice *jèsam*, u svršenih glagolskih oblika dolazi osnova *bud-*, primjerice *būdēm*, a jednako je i u imperativu, primjerice *būdī*. Osnova *s-* dolazi kod nenaglašenih prezentskih oblika poput *sam* za prvo lice jednine. Nadalje, modalni glagoli su oni koji ne označavaju samu radnju, već ukazuju na način vršenja te radnje. To su glagoli *znāti, mòći, trèbati, htjēti, mórati, smjēti* i *žèljeti*.

Naglasak prezenta uglavnom je jednak u svim licima, osim glagola prvog razreda pete vrste koji u infinitivu nemaju jednak naglasak kao u jednini prezenta. Takvi glagoli u trećem licu množine prezenta imaju naglasak infinitiva, primjerice *pítati* – *pítajū*.¹¹ Naglasak prezenta jednak je infinitivnom i u glagola sa silaznim naglascima poput *gāziti* – *gāzīm*, s uzlaznim naglaskom poput *bācati* – *bācām*. Nadalje, glagoli treće i četvrte vrste složeni od glagola s uzlaznim naglaskom u prezentu mogu imati dvostruke oblike s pomaknutim naglaskom, primjerice *žívjeti* –

¹¹ Isto, 237.

živim, doživjeti – doživim i dōživim. Većina glagola koji u infinitivu imaju uzlazni naglasak na trećem slogu od kraja, u prezentu imaju kratkouzlazni naglasak na prethodnom slogu poput *govōriti – gōvorim*. Nesloženi glagoli uglavnom u infinitivu imaju uzlazni naglasak, a u prezentu silazni, primjerice *mōliti – mōlīm*. Kod aorista isti naglasak uvijek ima prvo lice jednine i čitava množina. Iznimka su drugo i treće lice jednine koji uvijek imaju silazni naglasak. Oni imaju dvostruke oblike od kojih češće dolaze oni sa zanaglasnom dužinom nego bez nje.¹² Nadalje, glagoli na *-jeti, -ljeti, -njeti* u svim licima imaju naglasak infinitiva, primjerice *živjeti – živjeh – živje*. Naglasak imperfekta isti je u svim licima i uglavnom je jednak prvom licu jednine prezenta, dok glagoli koji su u prvom licu jednine imperfekta jednosložni, imaju dugosilazni naglasak na *a*. Primjerice *prāti – pērēm – prāh*. Imperativi koji se tvore nastavcima *-i, imo, -ite* najčešće imaju naglasak infinitiva. Imperativi s nastavcima *-j, -jimo, -jite* te s nultim morfemom, *-mo, -te* imaju dug samoglasnik ispred nastavka i većinom imaju naglasak prezenta, dok glagoli koji u jednini imaju jednosložan oblik, ispred nastavka imaju dugosilazni naglasak.¹³ Prilog sadašnji imaju samo nesvršeni glagoli, a tvori se od trećeg lica množine prezenta i nastavka *ći*. Većina glagola u obliku priloga sadašnjeg zadržava naglasak trećeg lica množine prezenta, primjerice *plētū – plētūći*, dok glagoli koji imaju dugouzlazni naglasak u infinitivu, a dugosilazni na istom slogu trećeg lica množine prezenta, imaju dvostruke oblike priloga sadašnjeg, jedan s naglaskom infinitiva, a drugi s naglaskom prezenta, primjerice *hvālēci i hvālēći*. Prilog prošli najčešće ima naglasak kao u infinitivu, jer se i tvori od infinitivne osnove. Oblici na *-vši* imaju dugosilazni naglasak, primjerice *brāvši*, dok neki glagoli imaju naglasak ženskog roda pridjeva radnog, poput *dōšavši*. Glagolski pridjev trpni imaju prijelazni glagoli i tvori se pomoću prezentske ili infinitivne osnove kojoj se dodaju nastavci *-n, -en, -jen, -ven, -t*. Valja izdvojiti neka pravila. *U određenom vidu pridjeva trpnog naglasak je uvijek jednak za sva tri roda, dok kod neodređenog može biti različit na način da je muški rod jednak određenom obliku, dok ostali imaju naglasak pomaknut na sljedeći slog. Naglasak infinitiva ima u glagola poput krāsti. Pridjev trpni s jednosložnim osnovama nekih glagola prve i pete vrste imaju uvijek čelni naglasak poput dōnijeti – dōnijet – dōnijeta. Glagoli drugog razreda treće vrste, pete i šeste koji u infinitivu završavaju na -ati, složeni glagoli i oni s alomorfom -ova i imaju kratkouzlazni naglasak na trećem slogu, u pridjevu trpnom*

¹² Isto, 238.

¹³ Isto, 243.

imaju kratkosilazni čelni naglasak, primjerice *igrati – igrān – igrāna*.¹⁴ Valja spomenuti još jednu skupinu koju tvore nepravilni glagoli. Većina nepravilnih glagola može se uvrstiti u poneku glagolsku vrstu, osim glagola *biti*, *htjeti*, *ići* i *spati* koji svoje oblike tvore od različitih, odnosno supletivnih osnova, primjerice *biti – jesam*.

POMICANJE NAGLASAKA

U tvorbi glagola (perfektivizaciji i imperfektivizaciji) naglasci uvijek dolaze prema pravilu o prenošenju i distribuciji naglasaka. Ono govori da kod glagola sa silaznim naglaskom bez predmetka dolazi uzlazni naglasak na prethodnom slogu, primjerice u glagola *zvāti – nāzvati*, dok uzlazni ostaju na istome mjestu, primjerice u glagola *trāžiti – pottrāžiti*. Neki glagoli imaju dvostruke oblike u infinitivu. To su glagoli koji pripadaju dvosložnim infinitivima i imaju dugi osnovni samoglasnik kao primjerice u glagola *žēti*. U tu skupinu pripadaju i glagoli sa skupom *i*je s dugosilaznim i dugouzlaznim naglaskom, odnosno glagoli prve vrste i složenice glagola *ići* poput *nāći i nāći*, iako je prevagnulo u uporabi ovo drugo.¹⁵ Dvostruke oblike infinitiva imaju i izvedeni glagoli, osim onih tipa *mrijēti (mrijēti) – mrēm* i *klēti (klēti) – kùnēm* koji imaju samo oblik infinitiva s prenesenim naglaskom poput *pròklēti, ùmrijeti*.¹⁶

Kada se govori o prenošenju naglasaka na proklitiku, danas je živo samo ono na niječnicu *ne*. Prenošnje naglasaka može biti oslabljeno i neoslabljeno. Oslabljeno prenošenje događa se kod prelaska kratkouzlaznoga naglasaka (*nè budēm*), a neoslabljeno je u glagola poput *pòčēti – pòčnēm – nè počnēm* te u svih naglasnih jedinica drugog i trećeg lica jednine aorista kao primjerice *nè pričekā*.¹⁷

¹⁴ Isto, 247.

¹⁵ Isto, 235.

¹⁶ Isto, 236.

¹⁷ Isto, 153.

ZANAGLASNE DUŽINE GLAGOLA

Zanaglasna dužina nije samostalna prozodijska jedinica pa uvijek dolazi uz naglasak ispred sebe. Ona pripada ili osnovi ili obličnim i tvorbenim nastavcima. Kod glagolskih oblika zanaglasne dužine u osnovi dolaze na slogu s kojeg se prenosi dugi naglasak, koji stoji u složenim oblicima (*vûci – pòvûci; pokrétati se – pòkrēcēm se*). U obličnim nastavcima najviše se javlja na krajnjem slogu svih lica prezenta (*vīdī*). Izuzetak je glagol *bīti* čiji trajni prezent u trećem licu nije dug.¹⁸ Dužina može izostati i nakon dugouzlaznoga naglaska (*rástem*). Na krajnjem slogu trećeg lica množine aorista također dolazi dužina (*vīdješē*), iako ta dužina može i izostati pa se javljaju dvostruki oblici. Nadalje, pred imperativnim nastavcima *-j, -jmo, -jte* također dolazi (*čûvāj*), zatim na pretposljednem slogu priloga prošlog (*rěkāvši*), pred nastavkom *-n, -t* u pridjevu trpnom (*dārovān*), pred sufiksom u glagolskih imenica (*pjèvānje*), u svim licima imperfekta (*vīdāh*) i prilogu sadašnjem (*vīdēcī*).¹⁹

NEPROMJENLJIVI TIP

Nepromjenjivi tip glagola ukazuje na to da se u takvim oblicima ne mijenjaju ton, mjesto ni trajanje u tvorbi glagolskih oblika. Nepromjenjivi tip glagola dijeli se na dva podtipa. Prvi je s uzlaznim tonom, a drugi bez uzlaznog tona. Svaki od tih podtipova, radi preglednosti, dijeli se na nekoliko skupina glagola koje će biti opisane u daljnjem radu. Unutar nepromjenjivog tipa bit će opisani glagoli od druge do šeste vrste.

¹⁸ Vukušić, S. i dr., nav. dj., 152.

¹⁹ Isto, 153.

PRVI PODTIP: GLAGOLI S UZLAZNIM TONOM

Prvi podtip s uzlaznim tonom dijeli se na nekoliko skupina. Prva je skupina glagola s dugim naglašenom slogom, a druga s kratkim naglašenim slogom.

Tablica 1. Naglasna paradigma glagola *príličiti*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. príličīm	príličāh	-
2. príličīš	príličāše	Príličī!
3. príličī	príličāše	-
1. príličīmo	príličāsmo	Príličīmo!
2. príličīte	príličāste	Príličīte!
3. príličē	príličāhu	-

Prilog sadašnji – príličēci

Pridjev radni – príličio, príličila, príličilo

Glagol *príličiti* koji prikazuje tablica pripada prvoj skupini s dugim naglašenim slogom. On ima dugouzlazni naglasak na prvom slogu u svim oblicima. Osim ovog naglaska karakteriziraju ga i zanaglasne dužine u prezentu, imperfektu i prilogu sadašnjem. Jednako se naglašavaju i glagoli četvrte vrste s trosložnom infinitivnom osnovom kao *párožiti*, *príličiti*, *sáboriti*, *táboriti*, *závisiti* *žágoriti*, a zajednička osobina im je da nemaju naglasnih promjena u pridjevu trpnom.²⁰ Toj skupini s dugouzlaznim naglaskom na prvom slogu osim navedenog pripadaju i *béčati*, *bijéljeti*, *sávjetovati*, *bijéliti*.... Tu se javlja i skupina glagola s dugouzlaznim naglaskom na drugom slogu, kao primjerice glagoli *nenávidjeti*, *odnároditi*, *nasávjetovati*... Unutar podtipa javlja se i skupina glagola s kratkim naglašenim slogom i dijeli se na glagole koji imaju kratkouzlazni naglasak na prvom slogu, poput *dòstignuti*, glagole s kratkouzlaznim naglaskom na drugom slogu, poput *otpòčinuti*, glagole s kratkouzlaznim naglaskom na trećem slogu, poput *ispripòvjediti*, s naglaskom na četvrtom slogu, kao *početveròstručiti* i s naglaskom na petom slogu, kao *udvadesetòstručiti*.

²⁰ Isto, 157.

DRUGI PODTIP: GLAGOLI SA SILAZNIM TONOM

Slijedi drugi podtip bez uzlaznog tona. I taj se podtip dijeli na dvije skupine. Prva je skupina jedinica s dugim naglašenim slogom, a druga s kratkim naglašenim slogom.

Tablica 2. Naglasna paradigma glagola *sjênčiti*

PREZENT	IMPERFET	IMPERATIV
1. sjênčīm	sjênčāh	-
2. sjênčīš	sjênčāše	Sjênči!
3. sjênčī	sjênčāše	-
1. sjênčīmo	sjênčāsmo	Sjênčimo!
2. sjênčīte	sjênčāste	Sjênčite!
3. sjênčē	sjênčāhu	-

Pridjev radni – sjênčio, sjênčila, sjênčilo

Pridjev trpni – sjênčen, sjênčena, sjênčeno

Glagol *sjênčiti* koji prikazuje tablica pripada skupini jedinica s dugim naglašenim slogom i ima dugosilazni naglasak na prvom slogu u svim oblicima, a zanaglasna dužina dolazi u prezentu i imperfektu. Jednako tom glagolu naglašavaju se i neki poput: *pāmtiti*, *bānčiti*, *harčiti*, *jāmčiti*, *klīnčiti*, *kāmčiti*, *trāmpiti*... Tom podtipu pripada i skupina glagola s kratkim naglašenim slogom kojoj pripadaju glagoli s kratkosilaznim naglaskom na prvom slogu, poput *bōcnuti*, *slābjeti*, *bōckati*, *cārevati*, *srēsti*...

PROMJENLJIVI TIP

Promjenljivi tip dijeli se na dva podtipa. Prvi s istoslogovnim preinakama, tj. kroz naglasnu paradigmu mijenjaju ton i trajanja, te drugi s neistoslogovnim preinakama, tj. mijenja se mjesto naglasaka. Svaki od tih podtipova dijeli se u literaturi na skupine glagola.

PRVI PODTIP: GLAGOLI S ISTOSLOGOVNIM PREINAKAMA NAGLASKA

Prvi se podtip dijeli na dvije skupine. Prva je skupina s promjenom tona, a druga je skupina s promjenom tona i trajanja.

Primjer prve skupine:

Tablica 2. Naglasna paradigma glagola *brániti* - *brânīm*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. brânīm	bránjāh, brânjāh	-
2. brânīš	bránjāše, brânjāše	Bráni!
3. brânī	bránjāše, brânjāše	-
1. brânīmo	bránjāsmo, brânjāsmo	Bránimo!
2. brânīte	bránjāste, brânjāste	Bránite!
3. brânē	bránjāhu, brânjāhu	-

Prilog sadašnji – brânēci

Pridjev radni – bránio, bránila, bránilo

Pridjev trpni – brânjen, brânjena, brânjeno

Glagol *brániti* – *brânīm* pripada skupini s promjenom tona i ima dugosilazni naglasak na prvom slogu u prezentu, pridjevu trpnom i prilogu sadašnjem, a moguć je i dvostruki oblik u imperfektu. Ostali oblici imaju dugouzlazni naglasak na prvom slogu. Zanaslasna dužina dolazi u prezentu, imperfektu i prilogu sadašnjem. Jednako se naglašavaju glagoli druge vrste, poput *béknuti*, *búknuti*, glagoli četvrte vrste, kao *blážiti*, *brániti* i glagoli pete vrste, kao *búkati*, *dávati*... Nadalje, valja spomenuti još neke glagole iz skupine s promjenom tona. Primjerice glagol *pítati* – *pîtām* koji ima promjenu dugosilaznog naglasaka u dugouzlazni u prilogu sadašnjem, pridjevu radnom, a moguć je i u imperativu. Glagol *nòsiti* – *nòsīm* također, čija se promjena tona vidi pri prelasku naglasaka iz kratkouzlaznog u kratkosilazni. Zatim glagoli poput *gòniti*, *klòniti*, *dàhnuti*, *vènuti*, *bljùvati*, *zvèktati*, *kòvati*...

Primjer druge skupine:

Tablica 3. Naglasna paradigma glagola *pràti* – *pèrēm*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. pèrēm	prâh	-
2. pèrēš	prâše	Pèri!
3. pèrē	prâše	-
1. pèrēmo	prâsmo	Pèrimo!
2. pèrēte	prâste	Pèrite!
3. pèrū	prâhu	-

Prilog sadašnji – pèrūci

Pridjev radni – prào, prála, prálo

Pridjev trpni – prân, prâna, prâno

Glagol *prâti* – *pèrēm* pripada skupini s promjenom tona i trajanja. Taj glagol ima kratkosilazni naglasak na prvom slogu u svim licima prezenta, prilogu sadašnjem i muškom rodu pridjeva radnog. U imperfektu i pridjevu trpnom ima dugosilazni, kratkouzlazni dolazi u imperativu, a u ženskom i srednjem rodu pridjeva radnog ima dugouzlazni. Zanaslasne dužine dolaze u prezentu i prilogu sadašnjem. Valja ukazati na još neke glagole iz skupine s promjenom tona i trajanja. Glagol *znâti* – *znâm*, *znâdem*, *znâdēm* koji promjenu trajanja ima u prilogu sadašnjem i pridjevu radnom, pa mu naglasak iz dugosilaznog u ostalim oblicima prelazi u kratkosilazni. Također je važno spomenuti i njegove dvostrukosti u prezentu gdje umjesto dugosilaznog naglasaka može doći dugouzlazni, a u imperfektu i kratkouzlazni. Zatim glagol *brâti* – *bèrēm* čija je promjena tona vidljiva u oblicima imperativa gdje je kratkouzlazni naglasak, a promjena trajanja u imperfektu i pridjevu trpnom gdje dolazi dugosilazni naglasak. Glagol *zvâti* – *zòvēm*, *zòvem* još je jedan iz ove skupine kojeg valja spomenuti. Promjena u njegovoj naglasnoj paradigmi vidljiva je iz oblika imperfekta i pridjeva trpnog koji imaju dugosilazni naglasak te iz oblika pridjeva radnog gdje dolazi do promjene tona i javlja se kratkosilazni.

DRUGI PODTIP: GLAGOLI S NEISTOSLOGOVNIM PREINAKAMA NAGLASKA

Ovaj podtip dijeli se na skupinu glagola s promjenom mjesta naglasaka, skupinu s promjenom mjesta i trajanja, skupinu s promjenom mjesta i tona i skupinu s promjenom mjesta, tona i trajanja (što prikazujemo u tablicama).

Promjena mjesta:

Tablica 4. Naglasna paradigma glagola *dotàknuti – dõtaknēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. dõtaknēm	dotàknuh	-
2. dõtaknēš	dõtaknū	Dotàkni!
3. dõtaknē	dõtaknū	-
1. dõtaknēmo	dotàknusmo	Dotàknimo!
2. dõtaknēte	dotàknuste	Dotàknite!
3. dõtaknū	dotàknuše	-

Prilog prošli – dotàknūvši

Pridjev radni – dotàknuo, dotàknula, dotàknuo

Pridjev trpni – dõtaknut, dõtaknuta, dõtaknuto

Glagol *dotàknuti – dõtaknēm* pripada skupini glagola s promjenom mjesta naglasaka, ima kratkouzlazni naglasak u svim oblicima osim drugog i trećeg lica jednine aorista gdje je kratkosilazni. Znanaglasna dužina dolazi u prezentu, drugom i trećem licu jednine aorista te prilogu prošlom. Važno je uočiti da se mjesto naglasaka mijenja. Naime, naglasak se s prvog sloga pomiče na drugi u imperativu, prilogu prošlom, pridjevu radnom, prvom licu jednine aorista i čitavoj množini. Treba ukazati i na to da se u Anićevu rječniku javlja dvostruki oblik za aorist, pa se osim navedenih oblika nalaze i *dõtakoh*, *dõtache*, *dõtache*, *dõtakosmo*, *dõtakoste*, *dõtakoše*. Jednako se naglašavaju i glagoli druge vrste poput *domàknuti*, treće vrste kao *dogòrjeti*, četvrte vrste poput *donòsiti*, pete vrste kao *cvokòtati* te šeste vrste poput *bakòvati*. Toj skupini s promjenom mjesta naglasaka pripadaju i glagoli poput *dolèžati*, *dobjèžati*, *izbjèžati*, *ulèžati*...

Promjena mjesta i trajanja:

Tablica 5. Naglasna paradigma glagola *gráditi – gràdīm*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. gràdīm	gràđāh	-
2. gràdīš	gràđāše	Grádi!
3. gràdī	gràđāše	-
1. gràdīmo	gràđāsmo	Grádimo!
2. gràdīte	gràđāste	Grádite!
3. gràdē	gràđāhu	-

Prilog sadašnji – gràdēćī i grádēći

Pridjev radni – grádio, grádila, grádilo

Pridjev trpni – gràđēn, gràđēna, gràđēno

Glagol *gráditi – gràdīm* pripada skupini s promjenom mjesta i trajanja. Kako je prikazano u tablici, ima kratkouzlazni naglasak u svim oblicima, osim u imperativu i pridjevu radnom gdje je dugouzlazni. Znanaglasna dužina dolazi u prezentu, imperfektu, prilogu sadašnjem i pridjevu trpnom. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u imperfektu, imperativu i pridjevu radnom gdje s prvog sloga prelazi na drugi. Jednako se naglašavaju glagoli četvrte vrste poput *bulázniiti*, druge vrste poput *dotégnuti*, treće vrste kao *doživjeti*, pete vrste kao *dosézati* i šeste vrste poput *darívati*. Važno je spomenuti da u glagola šeste vrste dolazi do odstupanja u imperativu (*dàrīj!*). Također, u prezentu i prilogu sadašnjem dolazi morfem -u- (*dàrījē*).²¹ I glagol *dobívati – dòbīvām* ima obilježja skupine, a njegov naglasak mijenja se iz kratkouzlaznog u dugouzlazni, također mijenja mjesto u ponekim oblicima, pa naglasak prelazi s prvog sloga na drugi. Jednako kao taj, naglašavaju se i glagoli pete vrste poput *cjelívati, iskápati, iskíhati...*

²¹ Vukušić, Stjepan, Zoričić, Ivan, Grasselli–Vukušić, Marija, *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2007., 171.

Promjena mjesta i tona:

Tablica 6. Naglasna paradigma glagola *ìsprati* – *isperēm*, *ispèrem*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. <i>isperēm</i> , <i>ispèrem</i>	<i>ìsprah</i>	-
2. <i>isperēš</i> , <i>ispèreš</i>	<i>ìsprā</i>	<i>Ispèri!</i>
3. <i>isperē</i> , <i>ispère</i>	<i>ìsprā</i>	-
1. <i>isperēmo</i> , <i>ispèremo</i>	<i>ìsprasmo</i>	<i>Ispèrimo!</i>
2. <i>isperēte</i> , <i>ispèrete</i>	<i>ìspraste</i>	<i>Ispèrite!</i>
3. <i>isperū</i> , <i>ispèrū</i>	<i>ìspraše</i> , <i>ìsprašē</i>	-

Prilog prošli – *ìsprāvši*

Pridjev radni – *ìsprao*, *ìsprāla*, *ìsprālo*

Pridjev trpni – *ìsprān*, *ìsprāna*, *ìsprāno*

Glagol *ìsprati* – *isperēm*, *ispèrem* pripada skupini s promjenom mjesta i tona. On ima dvostruki naglasak u prezentu. Prvi oblik ima kratkouzlazni naglasak na prefiksu sa zanaglasnom dužinom, dok drugi oblik ima isti naglasak na drugom slogu, sa zanaglasnom dužinom samo u trećem licu množine. Aorist ima također kratkouzlazni naglasak u svim licima osim drugog i trećeg lica jednine gdje može doći i kratkosilazni sa zanaglasnom dužinom. Imperativ i prilog prošli imaju kratkouzlazni sa zanaglasnom dužinom u prilogu prošlom. Pridjev radni i trpni imaju kratkosilazni naglasak sa zanaglasnom dužinom svuda, osim u muškom rodu pridjeva radnog. Promjena mjesta naglasaka dolazi u imperativu gdje naglasak s prvog prelazi na drugi slog. Jednako se naglašavaju i glagoli poput *ìsprati*, *nàbrati*, *òbrati*, *prèbrati*, *pribrati*, *nàzvati*... Prema Aniću prezent toga glagola ima kratkouzlazni naglasak na drugom slogu sa zanaglasnom dužinom (*ispèrēm*), što pokazuje da su dvostrukosti moguće i da budu obje inačice neutralne. Važno je ukazati na to da dvostruko složeni glagoli zadržavaju isti naglasak, osim u drugom i trećem licu jednine aorista te pridjevu radnom i trpnom gdje imaju čelni naglasak.²²

²² Vukušić o. c., 172.

Promjena mjesta, tona i trajanja:

Tablica 7. Naglasna paradigma glagola *pòdati – pòdām i podádem, podádēm, pòdadnēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. pòdām, podádem, podádēm, pòdadnēm	pòdah, pòdadoh	-
2. pòdāš, podádeš, podádēš, pòdadnēš	pòdā, pòda, pòdade	Pòdāj! Pòdadni!
3. pòdā, podáde, podádē, pòdadnē	pòdā, pòda, pòdade	-
1. pòdāmo, podádemo, dodádēmo, dòdadnēmo	pòdasmo, pòdadosmo	Pòdājmo! Pòdadnimo!
2. pòdāte, podádete, podádēte, pòdadnēte	pòdaste, pòdadoste	Pòdājte ! Pòdadnite!
3. pòdajū, podádū, podádū, pòdadnū	pòdašē, pòdadošē, pòdadoše	-

Prilog prošli – pòdāvši

Pridjev radni – pòdao, pòdāla, pòdālo

Pridjev trpni – pòdān, pòdāna, pòdāno i pòdāt, pòdāta, pòdāto

Glagol *pòdati – pòdām i podádem, podádēm, pòdadnēm* pripada skupini s promjenom mjesta, tona i trajanja te ima četiri različita oblika u prezentu. Prvi od njih, kako je prikazano u tablici, ima kratkouzlazni naglasak na prvom slogu sa zanaglasnom dužinom. Drugi ima dugouzlazni naglasak na drugom slogu u svim licima, sa zanaglasnom dužinom samo u trećem licu množine. Treći ima dugouzlazni naglasak sa zanaglasnom dužinom u svim oblicima, dok je četvrti, iako u drugačijem liku, jednako naglašen kao prvi. Aorist se javlja u dva naglasna oblika. Prvi ima kratkouzlazni naglasak u svim oblicima sa zanaglasnom dužinom u trećem licu množine, ali se u drugom i trećem licu jednine javlja dvostrukost, pa može imati i kratkosilazni naglasak sa zanaglasnom dužinom. Imperativ ima dva oblika s istim kratkouzlaznim naglaskom, a zanaglasnu dužinu ima samo prvi oblik. Pridjev radni, s obzirom na to da ima samo jedan oblik, javlja se s kratkosilaznim naglaskom, a

zanaglasnu dužinu nema u muškom rodu. Prilog prošli ima kratkouzlazni naglasak sa zanaglasnom dužinom, a pridjev trpni ima dva oblika koji su jednako naglašeni i imaju kratkosilazni naglasak sa zanaglasnom dužinom. Jednako se naglašavaju glagoli poput *nàdati se, dòdati, prèdati...* Glagol *ìmati* – *ìmām, ìmām* također pripada toj skupini, a naglasne promjene vidljive su već u njegova tri prezentska oblika gdje naglasak s kratkosilaznog i kratkouzlaznog u prvom obliku prelazi u dugouzlazni u druga dva oblika. Ostali oblici imaju kratki naglasak s promjenom tona, pa dolaze i uzlazni i silazni naglasak kao primjerice *ìmāj i ìmāj* za prvo lice jedine imperativa, *ìmāh i ìmāh* za prvo lice jednine imperfekta, *ìmajūci* za prilog sadašnji i *ìmao, ìmala, ìmalo* za pridjev radni.

NAGLASAK GLAGOLA PRVE VRSTE

U nastavku slijedi naglasna tipologija glagola prve vrste, a izdvojeni su jer su specifični. Takvi su glagoli svi promjenljivi pa su smješteni unutar promjenljivog tipa i dijele se na dva podtipa. Prvi je s istoslogovnim preinakama, a drugi s neistoslogovnim preinakama, oni se dalje dijele na skupine.²³

²³ Vukušić, S. i dr., nav. dj., 173.

PRVI PODTIP: GLAGOLI S ISTOSLOGOVNIM PREINAKAMA

Prvi se podtip dijeli na dvije skupine. Prva je skupina glagola s preinakom tona, a druga je skupina s promjenom tona i trajanja.

Prva skupina:

Tablica 8. Naglasna paradigma glagola *nàčēti – nàčnēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. nàčnēm	nàčeh	-
2. nàčnēš	nàče, nàčē	Nàčni!
3. nàčnē	nàče, nàčē	-
1. nàčnēmo	nàčesmo	Nàčnimo!
2. nàčnēte	nàčeste	Nàčnite!
3. nàčnū	nàčeše	-

Prilog prošli – nàčēvši

Pridjev radni – nàčeo, nàčēla, nàčēlo

Pridjev trpni – nàčēt, nàčēta, nàčēto

Glagol *nàčēti – nàčnēm* pripada skupini s preinakom tona i ima kratkosilazni naglasak na prvom slogu u prezentu, pridjevu radnom i pridjevu trpnom, dok se u ostalim oblicima javlja kratkouzlazni naglasak. Zana glasna dužina dolazi u prezentu, prilogu prošlom i pridjevu radnom, a moguća je i u drugom i trećem licu aorista gdje se javlja dvostruki oblik s kratkosilaznim naglaskom, koji ju ima, i kratkouzlaznim, koji ju nema. Jednako se naglašavaju glagoli poput *dòčēti, dōprijēti, ìspēti, nàčēti, pòčēti...* Važno je ukazati da toj skupini pripadaju i glagoli *nàdzreti se, nàspati se, nàzreti, pòspati, prèspati, prèzreti, pròzreti i zàspati* jer, iako nemaju zana glasnu dužinu u infinitivu i drugom i trećem licu jednine aorista jer se tipološki status glagola ipak ne mijenja.²⁴

²⁴ Isto.

Druga skupina:

Tablica 9. Naglasna paradigma glagola *nâci – nâđēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. nâđēm	náđoh	-
2. nâđēš	náđe	Náđi!
3. nâđē	náđe	-
1. nâđēmo	náđosmo	Náđimo!
2. nâđēte	náđoste	Náđite!
3. nâđū	náđoše	-

Prilog prošli – našāvši

Pridjev radni – našao, našla, našlo i našao, našla, našlo

Glagol *nâci – nâđēm* pripada skupini glagola s promjenom tona i trajanja i ima dugosilazni naglasak u svim prezentskim oblicima. Aorist i imperativ glagola u svim oblicima imaju dugouzlazni naglasak. Prilog prošli ima kratkouzlazni naglasak, a u pridjevu radnom dolaze dvostruki oblici, pa naglasak može biti kratkouzlazni i kratkosilazni. Zanaglasne dužine dolaze u prezentu i prilogu prošlom. Valja spomenuti i ostale glagole iz skupine s promjenom tona i trajanja. Glagol *klēti – kùnēm, kùnem* koji promjenu tona i trajanja ima u oblicima pridjeva radnog i pridjeva trpnog, pa umjesto kratkouzlaznog naglasaka koji imaju ostali oblici, u tim oblicima ima kratkosilazni za muški rod pridjeva radnog, dugouzlazni i dugosilazni za ženski i srednji, te dugouzlazni za sva tri oblika pridjeva trpnog. Zatim glagol *zrēti – zrim i zrēm* koji promjenu tona ima u množinskim oblicima prezenta, gdje umjesto dugosilaznog može doći i dugouzlazni. Promjena trajanja vidljiva je već u infinitivu gdje je kratkosilazni. Jednako je naglašen i pridjev radni, a isti naglasak pored dugosilaznog može imati i imperativ. Nadalje, glagol *îci – ðdēm* koji promjenu trajanja ima već u prezentu, gdje pored dugosilaznog infinitiva ima kratkosilazni naglasak. Svi oblici tako su naglašeni, osim imperativa i pridjeva radnog koji zbog svojih dvostrukih oblika mogu imati i kratkouzlazni. Glagol *dôci – dôđēm* još je jedan iz te skupine glagola koji promjenu tona ima u aoristu i imperativu gdje pored dugosilaznog u prezentu i infinitivu ima dugouzlazni naglasak. Promjena tona vidljiva je u prilogu

prošlom i pridjevu radnom gdje dolaze kratkouzlazni i kratkosilazni naglasci. Skupini pripadaju i pomoćni glagoli *bīti* i *htjēti*.

Tablica 10. prikazuje naglasnu paradigmu glagola *bīti* – *jèsam* , *bùdēm*

PREZENT	AORIST	IMPEREKT	IMPERATIV
1. jèsam, bùdēm	bīh	bījāh, bjēh	-
2. jèsi, bùdēš	bī	bījāše, bjēše	Bùdi!
3. jèst, bùdē	bī	bījāše, bjēše	-
1. jèsmo, bùdēmo	bīsmo	bījāsmo, bjēsno	Bùdimo!
2. jèste, bùdēte	bīste	bījāste, bjēste	Bùdite!
3. jèsu, bùdū	bīše, bīšē	bījāhu, bjēhu	-

Prilog sadašnji – *bùdūci* i *bùdūci*

Prilog prošli – *bīvši*

Pridjev radni – *bīo*, *bīla*, *bīlo*

Glagol *bīti* – *jèsam* , *bùdēm* ima kratkouzlazni naglasak prezenta u svom prvom obliku, u svim licima osim u trećem jednine gdje je isti kratkosilazni kao i u čitavoj paradigmi drugog oblika. U aoristu dolazi kratkosilazni svuda osim u drugom i trećem licu jednine gdje je dugosilazni. Imperfekt također ima kratkosilazni naglasak, a u jednom od svoja dva oblika ima i zanaglasne dužine. Imperativ ima kratkosilazni, prilog sadašnji dolazi u dva oblika s kratko i dugo silaznim naglaskom. Prilog prošli ima dugosilazni gdje je vidljiva promjena trajanja, a u pridjevu radnom dolazi kratkosilazni za muški te dugouzlazni za ženski i srednji rod iz čega ponovo vidimo i promjenu trajanja.

Tablica 11. Prikazuje naglasnu paradigmu glagola *htjèti* – *hòcu*, *htjèdnēm*

PREZENT	AORIST	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. hòcu, htjèdnēm	htjèdoh, htjèh, hòtjeh	htjijāh	-
2. hòćeš, htjèdnēš	htjède, htjè, hòtje	htjijāše	Htjèdni!
3. hòće, htjèdnē	htjède, htjè, hòtje	htjijāše	-
1. hòćemo, htjèdnēmo	htjèdosmo, htjèsmo, hòtjesmo	htjijāsmo	Htjèdnimo!
2. hòćete, htjèdnēte	htjèdoste, htjèste, hòtjeste	htjijāste	Htjèdnite!
3. hòcē, htjèdnū	htjèdošē i htjèdoše, htjèšē i htjèšē, hòtješē i hòtješe	htjijāhu	-

Prilog sadašnji – hòtēci i htjijūci

Prilog prošli – htjêvši i hòtjêvši

Pridjev radni – htjō, htjēla, htjēlo

Glagol *htjèti* – *hòcu*, *htjèdnēm* ima dvostruki oblik u prezentu kako je vidljivo iz tablice. Oba oblika imaju kratkosilazni naglasak sa zanaglasnom dužinom, osim u prvom licu jednine prvog oblika. U aoristu ovog glagola javljaju se tri oblika. Prva dva imaju kratkosilazni naglasak, a do promjene tona dolazi u trećem obliku koji ima kratkouzlazni. Imperfekt u svim licima ima kratkouzlazni sa zanaglasnom dužinom, a imperativ također, osim što nema zanaglasnu dužinu. Prilog sadašnji također ima dvostrukost, pa postoji oblik s kratkosilaznim naglaskom i kratkouzlaznim sa zanaglasnom dužinom. Prilog prošli ima promjenu trajanja, pa se u njegova dva oblika nalaze dugosilazni i dugouzlazni naglasak. Pridjev radni ponovo ima kratkosilazni.

DRUGI PODTIP: GLAGOLI S NEISTOSLOGOVNIM PREINAKAMA

Podtip se dijeli na četiri skupine glagola. Prva je skupina s promjenom mjesta naglasaka, druga s promjenom mjesta i tona, treća s promjenom mjesta i trajanja i četvrta s promjenom mjesta, tona i trajanja.

Prva skupina:

Tablica 12. Naglasna paradigma glagola *isplesti – isplètem, isplètēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. isplètem, isplètēm	isplètoh	-
2. isplèteš, isplètēš	īspletē	Isplèti!
3. isplète, isplètē	īspletē	-
1. isplètemo, isplètēmo	isplètosmo	Isplètimo!
2. isplètete, isplètēte	isplètoste	Isplètite!
3. isplètū, isplètū	isplètoše	-

Prilog prošli – īsplēvši, īspletāvši

Pridjev radni – īspleo, īsplela, īsplelo

Pridjev trpni – isplèten, isplètena, isplèteno i ispletena, ispleteno

Glagol *isplesti – isplètem, isplètēm* pripada skupini s promjenom mjesta naglasaka i ima kratkouzlazni naglasak u svim oblicima, osim u drugom i trećem licu aorista gdje dolazi kratkosilazni naglasak na prvom slogu, pa je vidljiva promjena mjesta naglasaka koji s drugog sloga prelazi na prvi. Promjena mjesta vidljiva je i u pridjevu trpnom koji ima dvostruke oblike, pa naglasak može doći na drugom i na trećem slogu. Jednako se naglašavaju glagoli poput *dòcvasti, dòbosti, dòplesti...* Skupini s promjenom mjesta naglasaka pripada i glagol *dòreći – dòrečēm* koji promjenu mjesta ima u oblicima imperativa i pridjeva trpnog gdje naglasak s prvog sloga prelazi na drugi. I glagol *pòmoći – pòmognēm* pripada toj skupini, a promjena mjesta naglasaka može se vidjeti u imperativu gdje naglasak s prvog sloga prelazi na drugi.

Druga skupina:

Tablica 13. Naglasna paradigma glagola *grèpsti – grèbem i grèbēm*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. grèbem, grèbēm	grèbijāh	-
2. grèbeš, grèbēš	grèbijāše	Grèbi!
3. grèbe, grèbē	grèbijāše	-
1. grèbemo, grèbēmo	grèbijāsmo	Grèbimo!
2. grèbete, grèbēte	grèbijāste	Grèbite!
3. grèbū, grèbū	grèbijāhu	-

Prilog sadašnji – grèbūci

Pridjev radni – grèbao, grèbla, grèblo

Pridjev trpni – grèben, grebèna, grebèno

Glagol *grèpsti – grèbem i grèbēm* pripada skupini glagola s promjenom mjesta i tona. Ima kratkouzlazni naglasak na prvom slogu u svim oblicima osim u pridjevu radnom gdje je vidljiva promjena tona, pa dolazi kratkosilazni. Zanaganlasna dužina dolazi u imperfektu i prilogu sadašnjem, a moguća je i u prezentu gdje se javlja dvostrukost sa i bez zanaganlasne dužine (nakon uzlaznih naglasaka dužina se najprije gubi, iz fonetskih razloga). Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u pridjevu trpnom gdje je moguć naglasak na drugom slogu u ženskom i srednjem rodu. Jednako se naglašavaju glagoli poput *bōsti, cvāsti, nēsti, pēci* te glagoli s predmetkom -s poput *spēci, stēci...*²⁵ Važno je ukazati i na ostale glagole iz skupine s promjenom mjesta i tona. Prvi je glagol *pōpiti – pōpijēm* koji u gotovo svim oblicima ima naglasak na prvom slogu, ali do promjene dolazi u pridjevu trpnom koji ima dvostruke oblike, pa je naglasak u ženskom i srednjem rodu moguć i na prvom i na drugom slogu. Promjena tona vidljiva je u prelasku naglasaka iz kratkouzlaznog u svim oblicima, osim u prezentu, pridjevu radnom i navedenim oblicima pridjeva trpnog gdje je kratkosilazni. Sljedeći glagol iz skupine koji valja spomenuti jest *dōnijēti – donēsēm, donēsem* koji ima promjenu tona ima u drugom i trećem licu jednine aorista te pridjevu radnom gdje umjesto kratkouzlaznog dolazi kratkosilazni. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u imperativu i pridjevu trpnom gdje naglasak s prvog sloga prelazi na drugi. Zatim

²⁵ Isto.

glagol *preùzēti* – *prèuzmēm* čija se promjena tona vidi u prelasku naglasaka iz kratkouzlaznog u kratkosilazni koji se javlja u prezentu, drugom i trećem licu jednine aorista, pridjevu radnom i trpnom. Nadalje, glagol *šīti* – *šījēm* koji u svim oblicima ima kratkosilazni naglasak, osim u pridjevu trpnom gdje je kratkouzlazni ili dugosilazni, ovisno obliku. Promjenu mjesta naglasaka ima u pridjevu trpnom gdje naglasak s prvog sloga može prijeći na drugi u ženskom i srednjem rodu. Posljednji je glagol *mljēti* – *mèljēm* koji u svim oblicima ima kratkosilazni naglasak osim u imperativu i pridjevu trpnom gdje je kratkouzlazni. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u ženskom i srednjem rodu pridjeva trpnog gdje naglasak ponovo s prvog prelazi na drugi slog u ženskom i srednjem rodu *mljevèna*, *mljevèno*.

Treća skupina:

Tablica 14. Naglasna paradigma glagola *òbīci* – *òbīdēm*

PREZENT	AORIST	IMPERATIV
1. òbīdēm	òbíđoh	-
2. òbīdēš	òbíđē	Òbíđi!
3. òbīdē	òbíđē	-
1. òbīdēmo	òbíđosmo	Òbíđimo!
2. òbīdēte	òbíđoste	Òbíđite!
3. òbīdū	òbíđošē	-

Prilog prošli – òbišāvši

Prildjev radni – òbišao, òbišla, òbišlo

Glagol *òbīci* – *òbīdēm* pripada skupini glagola s promjenom mjesta i trajanja. U prezentu ima kratkouzlazni naglasak na prvom slogu. U aoristu taj glagol ima dugouzlazni naglasak u svim oblicima osim u drugom i trećem licu jednine aorista gdje je kratkosilazni. Imperativ ima dugouzlazni naglasak u svim oblicima, dok prilog prošli i pridjev radni imaju kratkouzlazni. Znanaglasna dužina dolazi u prezentu, drugom i trećem licu jednine aorista te prilogu prošlom. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u svim oblicima imperativa te prvog lica jednine aorista i cijeloj njegovoj množini gdje naglasak s prvog sloga prelazi na drugi. Jednako se naglašavaju i glagoli poput *nàdōci*, *nādīci*... Valja ukazati na još jedan glagol s promjenom mjesta i

trajanja *istrēsti* – *istrésem*, *istrésēm* koji u svim oblicima ima dugouzlazni naglasak, a promjena trajanja vidljiva je u prilogu prošlom i pridjevu trpnom gdje dolazi kratkouzlazni. Promjena mjesta naglasaka može se vidjeti u prilogu prošlom i pridjevu radnog gdje umjesto na drugom, naglasak stoji na prvom slogu.

Četvrta skupina:

Tablica 15. Naglasna paradigma glagola *liti* - *lijēm*

PREZENT	IMPERFEKT	IMPERATIV
1. <i>lijēm</i>	<i>lijāh</i>	-
2. <i>lijēš</i>	<i>lijāše</i>	<i>Lij!</i>
3. <i>lijē</i>	<i>lijāše</i>	-
1. <i>lijēmo</i>	<i>lijāsmo</i>	<i>Lijmo!</i>
2. <i>lijēte</i>	<i>lijāste</i>	<i>Lijte!</i>
3. <i>lijū</i>	<i>lijāhu</i>	-

Prilog sadašnji – *lijūci*

Pridjev radni – *līo*, *līla*, *līlo*

Pridjev trpni – *liven*, *livena*, *liveno* i *livēna*, *livēno*

Tablica prikazuje naglasnu paradigmu glagola *liti* - *lijēm* koji pripada skupini glagola s promjenom mjesta, tona i trajanja. U prezentu, imperfektu i pridjevu radnom ima kratkouzlazni naglasak na prvom slogu. Pridjev trpni može imati i oblik s dugosilaznim naglaskom, a imperativ ga također ima. Prilog sadašnji i pridjev radni imaju kratkosilazni naglasak na prvom slogu, dok zanaglasna dužina dolazi u prezentu, imperfektu i prilogu sadašnjem. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u ženskom i srednjem rodu pridjeva trpnog gdje se naglasak s prvog sloga premješta na drugi. Anić u svom rječniku navodi i oblik *lit*, *lita*, *lito*. Jednako se naglašavaju glagoli poput *vīti* i *tīti*. Važno je ukazati na još neke glagole koji pripadaju skupini s promjenom mjesta, tona i trajanja. Glagol *trēsti* – *trésēm* i *trésem* koji u svim oblicima ima dugouzlazni naglasak osim u pridjevu radnom gdje je dugosilazni te pridjevu trpnom koji ima dvostruki oblik, pa može doći i kratkouzlazni i kratkosilazni. Promjena mjesta naglasaka vidljiva je u ženskom i srednjem rodu pridjeva trpnog gdje s prvog sloga naglasak prelazi na drugi. Zatim glagol *prēsti* – *prédēm*, *predem* koji u svim

oblicima ima dugouzlazni naglasak osim u pridjevu radnom gdje je kratkosilazni i pridjevu trpnom koji ima tri oblika, pa dolaze i kratkouzlazni i kratkosilazni naglasak. Promjena mjesta vidljiva je u ženskom i srednjem rodu pridjeva trpnog gdje naglasak s prvog sloga prelazi na drugi.

NAGLASAK GLAGOLA U PRAKSI

Hrvatski je standardni jezik neorganski jezik, odnosno autonoman, normiran, funkcionalno polivalentan i elastično stabilan, pa ga je kao i svaki drugi standardni jezik potrebno učiti. Jednako je s njegovom naglasnom normom. Naime, naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika temelji se na novoštokavskom naglašavanju, ali je važno ukazati na to da štokavsko narječje nije isto što i hrvatski standardni jezik, pa tako ni naglasni sustav, već je on obogaćen *alokalnim značajkama*.²⁶ Normativna slika jezika vidljiva je iz raznih priručnika, ali ni ta slika nije u potpunosti jedinstvena i pročišćena, što pokazuju radovi koji se bave komparativnim analizama naglasaka u priručnicima. Vidljivo je da neki glagolski oblici imaju dvostruke oblike i zbog toga dolazi do naglasnog kolebanja i nesustavnog provođenja naglasnog modela.²⁷ Važno je ukazati na to da je prvi lik dvostrukih oblika uvijek uzet kao glavni uzorak, odnosno ima prednost nad ostalima. Kada se govori o svakodnevnom govoru u medijima, izgovorne varijacije nisu uvijek plod dvostrukosti koje su u priručnicima, mnoge su plod nenaučene norme. Pogreške u glagola mogu se podijeliti u četiri skupine: 1. *silazni naglasci na nepočetnim slogovima* (*poslūšati*, umjesto *pòslušati*); 2. *izjednačavanja, odnosno dokidanja naglasnih preinaka* (*prào*, *pràla*, *pràlo*, analogijom prema muškom rodu, umjesto *prála*, *prálo*); 3. *hiperkorekcije nastale analogijom koje se najčešće javljaju kod glagola različite prezentske i infinitivne osnove* (*potrážiti*, analogijom prema prezentu *pòtrāžiti*); 4. *četvrtu skupinu čine „čiste hiperkorekcije“ koje nisu nastale analogijom; (òsnažiti*, umjesto *osnážiti*, prema prezentu *òsnāžim*).²⁸ U istraživanju ćemo slijediti dio toga modela iz literature te će uočena odstupanja od norme u izgovoru pojedinih glagola biti izložena u tri skupine (3. i 4. zajedno). Istraživanje je trajalo od 1. rujna do

²⁶ Martinović, B., „Naglasak glagola u najnovijim rječnicima hrvatskoga jezika“, *Jezik*, 49, 2002., 176.

²⁷ Isto, 176.

²⁸ Čolak, M., „Izgovorna stvarnost glagola u hrvatskome standardnom jeziku“, u: Zbornik radova s konferencije jučer, danas, sutra; slavistika, 2014., 65.-70.

15. rujna, a kao uzorci uzeti su voditelji informativnoga programa Nove TV, RTL televizije, HRT-a, te informativne emisije Hrvatska uživo na HRT-u.

POMICANJE NAGLASAKA

U uvodu ovoga rada navedeno je nekoliko pravila o naglascima, a jedno od njih glasi da se *silazni naglasak može ostvariti samo na prvom slogu*, pa se prva skupina naglasnih odstupanja kosi upravo s tim pravilom s obzirom na to da se u njoj nalaze silazni naglasci na nepočetnim slogovima. Upravo je to odstupanje u izgovoru glagola najčešće kako je osluškivanje izgovora i potvrdilo. Primjere koji su prikupljeni kao uzorci za tu skupinu čine složeni glagoli nastali prefiksacijom glagola sa silaznim naglaskom na početnom slogu (taj silazni naglasak često je bio zapravo dinamički naglasak, no ovdje se osvrćemo sad samo na mjesto naglasaka i ne ulazimo u naglasni sustav govornika). Uočeni su primjeri poput *naprāviti* (RTL, 7. 9. 2016.) umjesto *nàpraviti*, *poglèdati* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *pògledati*, *posjètiti* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *pòsjetiti*, *urūšiti* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *ùrušiti*, *izigrati* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *izigrati*, *zabrīnuti* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *zàbrinuti*, *raskīnuti* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *ràskinuti*, *osjècati* (RTL 7. 9. 2016.) umjesto *òsjećati*, *ovīsiti* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *òvisiti*, *razmīsliti* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *ràzmisliti*, *rasprāvljati* (RTL, 8. 9. 2016.) umjesto *ràspravljati*, *zamīsliti* (HRT 13.9.2016.) umjesto *zàmisliti*, *prekīnuti* (NOVA, 6. 9. 2016.) umjesto *prèkinuti*, *ostāviti* (NOVA, 3. 9. 2016.) umjesto *òstaviti*, *odlāzi* (NOVA, 3. 9. 2016.) umjesto *òdlazī*, *pokūpiti* (HRT 7.9.2016.) umjesto *pòkupiti*, *otīći* (HRT, 15. 9. 2016.) umjesto *òtīći*, *natjèrati* (RTL 12.9.2016.) umjesto *nàtjerati*, *ispostāviti* (RTL 10. 9. 2016.) umjesto *ispòstaviti*, *spomīnjati* (HRT 13.9.2016.) umjesto *spòminjati*, *pokūšati* (HRT 7. 9. 2016.) umjesto *pòkušati*, *sastāviti* (HRT 8. 9. 2016.) umjesto *sàstaviti*. Oblici takvih glagola bez prefiksa imaju silazni naglasak, a on bi se prema pravilu trebao prenositi na prefiks. U nekih izvedenih glagola naglasak u infinitivu ne prenosi se na prefiks, ali se prenosi u prezentu. Uočeni su takvi glagoli: *zapòčnēm* (HRT 13. 9. 2016.) umjesto *zàpočnē*, s obzirom na infinitiv *zapòčēti*, *izgrādim* (RTL, 5. 9. 2016.) umjesto *izgrādīm*, s obzirom na infinitiv *izgrāditi*, *isprīčam* (RTL, 9. 9. 2016.) umjesto *isprīčām*, s obzirom na infinitiv *isprīcati*, *procjēnimo* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *pròcijēnīmo*, s obzirom na infinitiv *procijéniti*, *pomāžēm* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *pòmāžēm*, s

obzirom na infinitiv *pomagáti*, *predstávljām* (HRT, 9. 9. 2016.) umjesto *prèdstavljām*, s obzirom na infinitiv *predstávljati*, *povláči* (RTL, 15. 9. 2016.) umjesto *pòvlāči*, prema *povláčiti*, *zanîma* (RTL, 10. 9. 2016.) umjesto *zànîmā*, prema *zanímatí*, *ponáša* (RTL, 15.9.2016.) umjesto *pònāšā* prema *ponášati*, *dogáđa* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *dògāđa*, prema *dogáđati*, *dopûšta* (NOVA, 12. 9. 2016.) umjesto *dòpūštā*, prema *dopúštati*, *dobîvate* (RTL 12. 9. 2016.) umjesto *dòbîvāte*, prema infinitivu *dobívati*, *pokušáva* (HRT 14. 9. 2016.) umjesto *pokùšāv*, prema infinitivu *pokušávati*, *izračûnali* (RTL 15. 9. 2016.) umjesto *izračunali*, prema infinitivu *izračùnati*, pretpostávjam (RTL 10. 9. 2016.) umjesto *pretpòstavljām*, prema infinitivu *pretpostávljati*, *naglašávamo* (HRT 6. 9. 2016.) umjesto *naglàšāvāmo*, prema infinitivu *naglašávati*, *objašnjávam* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *objàšnjāvam*, prema infinitivu *objašnjávati*, *oslobòdi* (7. 9. 2016.) umjesto *oslòbodī*, prema infinitivu *oslobòditi*. Osim infinitiva i prezenta za tu skupinu uočeni su i neki glagoli u pridjevu trpnom gdje se naglasak također ne pomiče. Javljaju se glagoli poput *obrānjena* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *òbrānjena*, *izlòžene* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *izložene*, *zabiljèžen* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *zabilježen*, *odrāđena* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *òdrāđena*, *propîsana* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *pròpîsāna*, *uvjèren* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *ùvjerēn*, *potîsnuta* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *pòtîsnūta*, *izmišljeno* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *izmišljeno*, *predstávljen* (HRT 9. 9. 2016.) umjesto *prèdstavljen*, *zauzet* (HRT 9.9.2016.) umjesto *zàuzēt*, *ukînut* (RTL 12. 9. 2016.) umjesto *ùkinūt*, *zabrînut* umjesto *zàbrinut*, *zabrānjeno* (HRT 15. 9. 2016.) umjesto *zàbranjeno*, *otkázana* (NOVA, 3. 9. 2016.) umjesto *òtkazana*. Uočeni su i glagoli u pridjevu radnom poput *ponùdili* (RTL 15.9.2016.) umjesto *pònudīli*, *naprāvio* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *nàpravio*, *osjèćali* (HRT, 12. 9. 2016.) umjesto *òsjećali*, *ukînuli* (HRT, 7. 9. 2016.) umjesto *ùkinuli*, *zauzeli* (NOVA, 5. 9. 2016.) umjesto *zàuzeli*, *preüzela* (HRT 6. 9. 2016.) umjesto *prèuzēla*, *naprāvilo* (HRT 13. 9. 2016.) umjesto *nàpravilo*, *izìgrali* (NOVA 10. 9. 2016.) umjesto *izigrali*, *pretjèrao* (RTL 3. 9. 2016.) umjesto *prètjerao*, *zapòčeo* (HRT 12. 9. 2016.) umjesto *zàpočeo*, *poglèdao* (RTL 3. 9. 2016.) umjesto *pògledao*, *prekînuo* (HRT 14. 9. 2016.) umjesto *prèkinuo*, *spomînjao* (HRT 13. 9. 2016.) umjesto *spòminjao*, *pripàdao* (RTL 3. 9. 2016.) umjesto *pripadao*. Uočen je i izostanak naglašavanja prednaglasnica ispred glagola, pa se javljaju primjeri poput *ne ìde* (RTL, 7. 9. 2016.) umjesto *nè idē*, *ne ràdi* (RTL, 7. 9. 2016.) umjesto *nè rādī*, *ne tràžīm* (RTL, 7. 9. 2016.), umjesto *nè tràžīm*, *ne sūdīm* (RTL, 6. 9. 2016.) umjesto *nè sūdīm*, *ne trèbām* (RTL 12. 9. 2016.) umjesto *nè*

trebām ne vjēruje (HRT, 12. 9. 2016.) umjesto *nē vjerujē, ne jāvļjām* (RTL, 5. 9. 2016.) umjesto *nē javļjām, ne mōgu* (RTL, 15. 9. 2016.) umjesto *nē mogu, ne nāđemo* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *nē nađēmo, ne rijēši* (HRT, 13. 9. 2016.) umjesto *nē rijēši, ne pīta* (NOVA, 5. 9. 2016.) umjesto *nē pītā*. Naglasak dolazi na negaciji jer je posrijedi jedna govorna cjelina bez silaznoga tona izvan početnoga sloga.

DOKIDANJE NAGLASNIH PREINAKA

Glasovno odstupanje dokidanja naglasnih preinaka češće je u imenica i pridjeva, ali se javlja i u glagola, pa to najčešće daje hiperkorekcije u naglasku.²⁹ U istraživanju nije uočen takav primjer, no u literaturi se spominje, ali je utvrđeno kako se najčešće javljaju u ženskom i srednjem rodu pridjeva radnog gdje se naglasak prenosi analogijom prema muškom rodu, primjerice *pīla pīlo* umjesto *pīla, pīlo* analogijom prema *pīo*. Javlja se i u infinitivu analogijom prema prezentskom naglasku.³⁰ Primjer za takvo odstupanje jest *brāo, brāla, brālo* umjesto *brāla, brālo* analogijom prema muškom rodu, infinitivu *brāti* i prezentu *bērēm, bēreš, bēre, bērēmo, bērēte, bērū*.

U tu skupinu možemo ubrojiti primjere koji nisu pogreška, ali svjedoče o ujednaci oblika. Naime, u govornoj praksi i teoriji može se čuti prevaga naglasaka koji ne mijenja mjesto, pa su uočeni primjeri poput *putòvao, obèćala*, pored *pùtovao, òbećala*.

HIPERKOREKTNOST

Hiperkorekcije se ovdje odnose na prenošenje naglasaka na prvi slog na mjestima gdje nije bilo razloga za pomicanje s obzirom na to da se radi o uzlaznim naglascima na središnjem slogu. Češće se javljaju one nastale analogijom prema nekom drugom glagolskom obliku, poput pridjeva radnog kao sastavnice perfekta, pa ga svakodnevno izgovaraju mnogi govornici hrvatskoga jezika. Upravo zbog toga neki ga govornici prenose na infinitiv.³¹ Primjer za takvo odstupanje jest *zadržāti*

²⁹ Čolak, Majda, nav. dj. , 65.-70.

³⁰ Isto.

³¹ Isto.

umjesto *zadržati* prema *zadržao*. U istraživanju su zabilježene i hiperkorekcije analogijom prema prezentu, kojih je više. Zabilježeni su primjeri poput *pròcjéniti* (NOVA, 15. 9. 2016.) umjesto *procijéniti*, analogijom prema prezentu *pròcijēnīm*, *pròmjeniti* (HRT 6. 9. 2016.) umjesto *promijéniti*, analogijom prema prezentu *pròmijēnīm*, *pòtrāžiti* (HRT 4. 9. 2016.) umjesto *potrážiti* prema prezentu *pòtrāžīm*, *pròpustiti* (RTL, 6. 9. 2016.) umjesto *propùstiti* prema prezentu *pròpustīm*, *dònositi* (NOVA 3. 9. 2016.) umjesto *donòsiti*, prema prezentu *dònosīm*, *dòpustiti* (RTL 9. 9. 2016.) umjesto *dopùstiti* prema prezentu *dòpustīm*, *zàhvaliti* (RTL, 5. 9. 2016.) umjesto *zahváliti*, prema prezentu *zàhvālīm*, *účiniti* (HRT, 6. 9. 2016.) umjesto *učiniti*, prema prezentu *účinīm*, *zàključiti* (HRT, 12. 9. 2016.) umjesto *zaključiti*, prema prezentu *zàkljūčīm*. Internacionalizmi na *-irati* još su jedan izvor hiperkorekcija u toj skupini, pa se javljaju primjeri poput *angăžirati* (HRT, 12. 9. 2016.) umjesto *angažirati*, *demònstrirati* (HRT, 5. 9. 2016.) umjesto *demonstrirati*, *eksplòatirati* (13. 9. 2016.) umjesto *eksploatirati*, *inzistiraju* umjesto *inzistiraju*. Glagol *nàslutiti* (HRT 12. 9. 2016.) umjesto *naslútiti* koji se ravnao prema prezentu *nàslūtīm*. U ovim primjerima ne dolazi uzlazni ton jer se radi o zagrebačkom govoru, a takvi ga govornici nemaju, pa se radi o čistoj hiperkorekciji. Najviše pogrešaka pronađeno je iz skupine s izostankom pomicanja naglaska, a najmanje iz skupine dokidanja naglasnih preinaka. Najviše su griješili spontani govornici, odnosno gosti u studiju i to pretežito govornici sa zagrebačkog područja, a novinari su za razliku od njih ipak bili pripremljeni, pa se kao takvi ne mogu uzeti za mjerodavne.

ZAKLJUČAK

Naglasni sustav glagola u hrvatskome jeziku obiluje mnogim posebnostima. Do tih su posebnosti dovele neke okolnosti (navodimo prema radovima S. Vukušića): *ikavski izgovor, gubljenje dočelnog -i u infinitivu, odsutnost fonema h, prijelaz l u a na kraju riječi, nepostojanje određenih naglasnih alternacija, ukidanje određenih naglasnih alternacija i sve ostalo što pripada organskom razvoju naglasnog sustava.*

³² Treba zaključiti da se naglasak glagola u nepromjenjivom tipu ne mijenja, dok se u promjenjivom mijenja ovisno o tome kojoj skupini taj glagol pripada. Uzlazni se naglasci u prezentu mijenjaju u silazne kod naglasnih oblika poput *ráditi – ràdīm* u svim licima i onih poput *pítati – pītām*, ali s iznimkom trećeg lica množine koje ima naglasak infinitiva. Kod glagola tipa *daròvati – dàrujēm* čije se osnove od tri ili više slogova tvore morfemima -ova, -eva, -iva na kojima je naglasak, tada u prezentu dolazi kratkouzlazni naglasak na slogu ispred. Aorist uglavnom ima naglasak infinitiva jer se od njega tvori, a iznimka su drugo i treće lice jednine koje gotovo u pravilu imaju odmak u naglašavanju. U tim licima prevladava čelni naglasak, pa se javljaju oblici poput *zàpřtā, dōživje, pòlomī*... Jednako je i s glagolima izvedenim od glagola *íci* koji imaju tri ili više slogova poput *nāīđe*. Neizvedeni glagoli koji imaju dugu osnovu i prefiks s- u tim licima imaju dugosilazni naglasak, primjerice *báciti – bācī*. Zanaganasna dužina u tim licima nerijetko izostaje ili se javljaju dvostruki oblici, što je vidljivo iz prethodnih tablica. Kod naglaska imperfekta, s obzirom na to da je vrlo rijedak i ne koristimo se njime u većini govora danas, važno je uočiti da se u glagola koji imaju različit naglasak infinitiva i prezenta uvijek uzima naglasak prezenta. Primjerice u glagola *nòsiti - nòsīm - nòšāh*. Kod glagola prve vrste pokrata infinitiva donijela je nove odnose među naglascima, pa se imperfekt javlja s težišnim naglaskom. Primjerice *prèsti - prédem - prédijāh*. Osobina priloga sadašnjeg jest da uvijek ima naglasak trećeg lica jednine prezenta jer se on njega tvori. Iznimka su glagoli četvrte vrste koji imaju osnovu od tri ili više slogova i dugouzlazni naglasak na drugom slogu kod kojih se javljaju i naglasci prezenta i naglasci infinitiva, dok prilog prošli uvijek ima naglasak infinitiva. Pridjev radni također ima naglasak infinitiva, a iznimka su glagoli s infinitivom na -ati i -ovati/-evati, primjerice *spavati, poštovati, bičevati* koji s kratkouzlaznim naglaskom na pretposljednem slogu infinitivne osnove

³² Vukušić, Stjepan, Zoričić, Ivan, Grasselli–Vukušić, Marija, *nav. dj.*, 143.

imaju kratkosilazni naglasak za muški rod, a u ostalim oblicima naglasak infinitiva.³³ Kada se govori o pridjevu trpnom važno je ukazati na to da njegov određeni oblik ima jednak naglasak u sva tri roda, dok neodređeni oblik može imati jednak, ali i različit, posebice u glagola prve vrste. Kod glagola prvog tipa, svi oblici imperativa zadržavaju infinitivne naglaske. Imperativi koji se tvore pomoću nastavaka *-j*, *-jimo*, *-jite* pred tim nastavcima imaju dugosilazni naglasak, dok isti s više slogova u drugom licu jednine imaju naglasak prezenta. Imperativi s nastavcima *-i*, *-imo*, *-ite* imaju naglasak infinitiva, a glagoli prve vrste u kojima su s vremenom izmijenjeni naglasci, u imperativu imaju naglasak prezenta.³⁴

U radu su navedene i dvostrukosti pojedinih glagolskih oblika, a utvrđeno je da se kao mjerodavan uvijek uzima prvi. Nakon navedene tipologije provedeno je istraživanje koje je trajalo od 1. do 15. rujna 2016. godine iz kojeg se može zaključiti da današnji govornici koji odstupaju od norme čine to zbog toga što govore dinamičkim, a ne tonskim naglasnim sustavom, pa nemaju uzlazni naglasak i mjesto naglasaka ne podudara se uvijek sa standardnim mjestom. Upravo zbog toga najčešća pogreška jest krivo mjesto naglasaka u izgovoru, pa takvih primjera ima najviše. Najviše odstupanja činili su gosti u studiju emisija, a može se zaključiti da je to zbog toga što su uzeti kao spontani govornici, odnosno nisu bili pripremljeni na ono što će govoriti, dok su novinari i spikeri bili, pa su njihova odstupanja puno rjeđa. Također je važno zaključiti da se velika većina odstupanja događa analogijom prema nekom drugom obliku toga glagola. Naposljetku, treba ukazati na to da je jezik živ te se neprestano mijenja pa se upravo u govoru najjasnije očituje njegova raznolikost. Ipak, norma je propisana da bi spriječila sve češće jezične promjene koje nisu razvojne i koje osiromašuju jezik, događaju se zbog nedovoljne usvojenosti i nedovoljne naučenosti. Je li norma potpuno naučljiva i koliko – to je pitanje pak za neka druga istraživanja.

³³ Isto, 150.

³⁴ Isto, 152.

LITERATURA

Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009.

Babić, Stjepan i dr., *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2007.

Barić, Eugenija i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

Čolak, Majda, „Izgovorna stvarnost glagola u hrvatskome standardnom jeziku“, u: Zbornik radova s konferencije Jučer, danas, sutra; slavistika, ur. Krešimir Bobaš, 2014., 65.-70.

Grasselli-Vukušić, Marija, Vukušić, Stjepan, Zoričić, Ivan, *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2007.

Martinović, Blaženka, „Naglasak glagola u najnovijim rječnicima hrvatskoga jezika“, *Jezik*, 49, 2002., 177.-183.

Raguž, Dragutin, *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997.

Šonje, Jure, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2000.

SAŽETAK

U radu su navedeni temeljni podatci o naglascima glagola u hrvatskome standardnom jeziku, s posebnim osvrtom na njihovo naglasno ponašanje u paradigmi. Glagoli su potom podijeljeni u nepromjenljivi i promjenljivi naglasni tip. Nakon toga, za svaki od tih tipova prikazani su podtipovi i skupine na koje se dalje dijele. Za svaku je prikazan jedan reprezentativni primjer u tablici, nakon čega je navedeno još nekoliko glagola s istim naglasnim ponašanjem. Prvo su prikazani glagoli od druge do šeste vrste, a prva je vrsta prikazana posebno, kao skupina unutar promjenljivoga tipa. Nakon toga, navedene su najčešće izgovorne pogreške i provedeno je istraživanje o naglascima glagola u praksi. Istraživanje je trajalo od 1. 9. 2016. do 15. 9. 2016. Izgovorne pogreške podijeljene su u tri skupine: izostanak pomicanja naglasaka na proklitiku i prethodni slog, hiperkorekcije i dokidanje naglasnih preinaka. Nakon toga, navedeni primjeri uspoređeni su s ispravnim oblicima iz suvremenoga rječnika.

Ključne riječi: naglasak, glagoli, nepromjenjivi tip, promjenjivi tip, naglasak u praksi

ABSTRACT

The paper contains general information on the (pitch) accent in standard Croatian, as well as the general verb properties with a particular overview of their accentual features. The verbs are then divided into two types – with changeable and unchangeable accent. Each of the types is then divided into subtypes and groups. For each group, a representative example is given in the table, accompanied by several verbs with the same accent feature. The first groups to be provided are groups two to six, and the first group is shown separately due to it belonging to the changeable accent type. The paper then provides some of the most common pronunciation errors, along with the practical survey conducted on the verb accent. The survey took place from 1 September 2016 to 15 September 2016. The pronunciation errors are divided into three types: the lack of stress transfer to the proclitic and the previous syllable, hypercorrection, and the abatement of the accent modifications. Lastly, the provided examples are compared with the correct forms in the normative dictionary.

Keywords: *pitch-accent, verbs, unchangeable type, changeable type, accent in usage*